

Dil sənayesi biliklər iqtisadiyyatının tərkib hissəsi kimi

Rasim Mahmudov

İnformasiya Texnologiyaları İnstitutu, Bakı, Azərbaycan

rasimmahmudov@gmail.com

Xülasə — Tədqiqat işində dil sənayesi ilə biliklər iqtisadiyyatının mahiyyəti, qarşılıq əlaqəsi, oxşar xüsusiyyətləri analiz edilir. Dil sənayesinin əhatə dairəsi müəyyən edilir, əsas seqmentləri təsnifatlandırılır. Dil sənayesinin biliklər iqtisadiyyatının bir sahəsi olduğu əsaslandırılır. Dil sənayesində İKT-nin tətbiqinin xüsusiyyətləri göstərilir. Eləcə də, dil sənayesinin gələcək perspektivlərinə dair fikirlər irəli sürülür.

Açar sözlər — *biliklər iqtisadiyyatı; dil sənayesi; lokallaşdırma; maşın tərcüməsi.*

I. GİRİŞ

Sürətlə qloballaşan müasir dünyada insanlar arasında ünsiyyət qurmaq, zəruri bilik və informasiyanı əldə etmək və ötürmək üçün linqvistik vasitəçilərə böyük ehtiyac vardır. Dünyanın müxtəlif ölkələrindən olan gənclər qabaqcıl ali məktəblərdə təhsil almaq, bacarıqlı mütəxəssis kimi yetişmək, əmək bazarında rəqabətə davamlı olmaq, uğurlu karyera qurmaq istəyirlər.

Transmilli şirkətlər öz bazarlarını daim genişləndirmək, çoxdilli bazarda fəaliyyət göstərmək, bütün dil seqmentlərini əhatə etmək iddiasındadırlar. Dünyada turizm sektoru sürətlə inkişaf edir, qlobal nəqliyyat-kommunikasiya infrastrukturunun inkişafı, insanların gəlirlərinin artması bu sahənin inkişafını sürətləndirir. İnternetin

köməyi ilə insanlar ən müxtəlif bilik və informasiya mənbələrinə daxil olaraq öz tələbatlarını dolğun şəkildə ödəmək niyyətindədirlər.

Qeyd edilən zərurət ünsiyyət vasitəçiliyinə - tərcüməçilik fəaliyyətinə, həmçinin dünyanın aparıcı dillərinin öyrənilməsinə tələbatı getdikcə daha da artırır. İnsanların bu tələbatını ödəmək üçün dünyada yeni intellektual xidmət seqmenti yaranır. Bu intellektual fəaliyyət sahəsi biliklər iqtisadiyyatının perspektivli istiqaməti olan dil sənayesini formalaşdırır.

Hazırda dil sənayesinin sürətli inkişafının əsasında həm də bu sahədə İKT-nin uğurlu tətbiqi dayanır. Bu sferada tədris, tərcümə, lokallaşdırma və digər xidmətlərin göstərilməsi, eyni zamanda, qlobal informasiya cəmiyyətinin formalaşmasına və inkişafına xidmət edir.

II. BİLİKLƏR İQTİSADIYYATININ MAHİYYƏTİ VƏ XÜSUSİYYƏTLƏRİ

“Biliklər iqtisadiyyatı” termini elmi leksikona 1962-ci ildə amerikalı alim F.Maxlup tərəfindən daxil edilib [1]. O, özünün “ABŞ-da biliklərin istehsalı və yayılması” əsərində ilk dəfə bu termindən istifadə edib. F.Maxlupa görə, bilik istehsalı elə bir prosesdir ki, onun vasitəsilə kimsə ona məlum olmayan nəyisə öyrənir. Onun

fikrincə, biliklərin istehsalında və yayılmasında resept yazan həkim də, məsləhət verən hüquqşünas da iştirak edir.

İqtisadi Əməkdaşlıq və İnkişaf Təşkilatının (Organisation for Economic Cooperation and Development, OECD) verdiyi tərifə görə, biliklər iqtisadiyyatı – iqtisadi və sosial inkişafın daha effektiv şəkildə sürətlənməsi üçün kodlaşdırılmış və qeyri-aşkar biliklərin əldə edilməsi, yaradılması, yayılması və istifadəsidir [2].

Ümumiyyətlə, biliklər iqtisadiyyatı iqtisadiyyatın elə bir sahəsidir ki, burada bilik və insan kapitalı əsas rola malikdir. İqtisadiyyatın bu sahəsinin inkişafı insan kapitalının keyfiyyətinin, həyat səviyyəsinin artırılması, elmtutumlu məhsulların, yüksək texnologiyaların istehsalının, innovasiyaların genişləndirilməsi ilə bağlıdır.

Başqa sözlə, biliklər iqtisadiyyatı – qeyri-maddi aktivlərin, insan kapitalının, elm və təhsilin, İKT-nin, intellektual xidmətlərin xüsusi çəkisinin yüksək olduğu sahədir. Bu sahənin əsas istehsal məhsulları bilik və informasiyadır.

Mütəxəssislərin fikrincə, biliklər iqtisadiyyatının mahiyyəti aşağıdakı qarşılıqlı əlaqədə olan proseslərlə müəyyən edilir [3-5]:

- informasiya və biliklər sosial-iqtisadi, texnoloji və mədəni inkişafın mühüm resursu və hərəkətverici qüvvəsinə çevrilir;

- təbii resurslar, əmək və kapital ilə birlikdə informasiya və biliklər də istehsal amillərinə çevrilir;
- informasiya və biliklərin yaradılması, ötürülməsi və istifadə edilməsini təmin edən sahələrin xüsusi çəkisi sürətlə artır;
- inkişaf etmiş informasiya infrastrukturunu beynəlxalq rəqabət qabiliyyətini təmin edən amilə çevrilir.

Biliklər iqtisadiyyatı, həmçinin insan kapitalının maddi kapitalla müqayisədə xüsusi çəkisinin daha artıq olduğu iqtisadi sahələrin məcmusu kimi xarakterizə olunur. Həmin sahələrdə biliklərin texnoloji reallaşdırılması həlledici rol oynayır, biliklərin istehsalı isə iqtisadi inkişafın mənbəyi kimi çıxış edir. Göstərilən yanaşmada biliklər iqtisadiyyatı elmi fəaliyyəti, təhsili, İKT-ni, innovasiyaları, intellektual xidmətləri əhatə edir.

Müvafiq baxışları, təsnifatları ümumiləşdirsək, biliklər iqtisadiyyatının əsas seqmentlərini bu cür müəyyən etmək olar [6-8]: elmi-tədqiqat; təhsil; İKT; KİV; informasiya texnologiyaları; nəşriyyat və reklam işi; bədii yaradıcılıq; şou-biznes.

III. DİL SƏNAYESİNİN BİLİKLƏR İQTİSADİYYATINA XAS OLAN XÜSUSİYYƏTLƏRİ

Biliklər iqtisadiyyatı ilə bağlı yuxarıda qeyd edilənləri nəzərə alsaq, dil xidmətlərini də intellektual bir fəaliyyət istiqaməti olaraq informasiya və bilik istehsalı sahəsinə aid etmək olar [9]. Belə

ki, dil xidmətlərinin aparıcı sahəsi olan tərcümə xidmətləri sayəsində insanlar hansısa kitabı, məqaləni, xəbəri oxuyaraq yeni informasiya və bilik əldə etmək imkanı qazanır. Yaxud dublyaj edilmiş filmləri izləyən insan dünyagörüşünü, biliklərini artırır. Həmçinin müvafiq tədris prosesini keçən yeni bir dil öyrənir, həmin dildə yazılan mətnlərlə, səsləndirilən audio-video materiallarla tanış ola bilir, bununla da, yeni biliklər əldə edir. Eləcə də, lokallaşdırma xidmətləri hesabına insanlar İnternet resurslarından səmərəli istifadə edə bilirlər.

Bir sıra iqtisadçı alimlər hesab edirlər ki, biliklər iqtisadiyyatı qloballaşma xarakterinə malikdir [9]. Onlar bunun üçün kompüterlərin, İnternetin, mobil telefonların meydana gəlməsi ilə iqtisadi sistemin qloballaşması proseslərinin sürətlənməsini əsas gətirirlər.

Bu aspektdən yanaşsaq, dil xidmətləri də məhz iqtisadi və mədəni sahələrdə qloballaşmaya təkan verir. Belə ki, istənilən sahədə qloballaşmanı əngəlləyən səbəblərdən biri də dil baryerinin olmasıdır. Məhz dil xidmətləri sahəsində transmilli iqtisadi subyektlər dil baryerlərini aşaraq qlobal bazarın milli seqmentlərinə nüfuz edə bilirlər. Bu, həm lokallaşdırma və tərcümə xidmətləri, həm də müvafiq mütəxəssislərin zəruri dil biliklərinə yiyələnməsi hesabına mümkün olur [8].

Qeyd etmək lazımdır ki, biliklər iqtisadiyyatı, ilk növbədə, İKT-yə əsaslanan innovativ iqtisadiyyatdır [9]. İKT yeni biliklərin yaradılması və qlobal miqyasda

istifadə imkanlarını əhəmiyyətli dərəcədə artırır. Bu aspektdən də yanaşsaq, dil sənayesinin inkişafı və effektivliyinin artması da məhz İKT-nin tətbiqi əsasında baş verir. Belə ki, hazırda dünya üzrə tərcümə xidmətlərinin əsas hissəsini İKT-nin nailiyyətlərinə əsaslanan maşın tərcüməsi təşkil edir. Həmçinin xarici dilin tədrisində İKT-nin imkanları uğurla tətbiq edilir.

Məlum olduğu kimi, biliklər iqtisadiyyatının aparıcı sahələrindən biri təhsil xidmətləridir. Bu gün dünyada təhsil sahəsində ən çox tələbat duyulan sahə müxtəlif dil biliklərinin əldə edilməsilə bağlıdır. İnsanlar digər sahələr üzrə bilikləri, əsasən, orta və ali təhsil sistemlərində əldə edirlər. Lakin dil biliklərinin əldə edilməsi üçün dünyanın istənilən ölkəsində müvafiq təhsil sistemlərindən kənarında xüsusi tədris mərkəzləri fəaliyyət göstərir. Həmin xidmətlər milli və beynəlxalq səviyyələrdə təhsil xidmətləri bazarının əsas hissəsini təşkil edir.

Qeyd etdiyimiz kimi, biliklər iqtisadiyyatının bir istiqaməti də nəşriyyat fəaliyyətidir. Belə ki, nəşriyyat xidmətləri informasiya və bilik daşıyıcıları olan müxtəlif təyinatlı qəzet, jurnal, kitab və s. çap edilməsidir. Nəşriyyat fəaliyyətinin əsas işlərindən biri məhz dil xidmətləri sırasına daxil olan redaktə və korrektə işləridir. Xüsusilə, elmi nəşriyyatlar dil, tərcümə və üslub redaktəsi işlərindən böyük həcmdə gəlir əldə edirlər. Nəzərə almaq lazımdır ki, müxtəlif elm sahələrində

çalışan alimlər dilçilik üzrə mütəxəssis deyillər. Bir çox hallarda onların yazdıqları elmi əsərlərin peşəkarlar tərəfindən tərcüməsinə və redaktəsinə ehtiyac duyulur.

Məsələn, dünyanın ən nüfuzlu elmi nəşrlərindən olan *Elsevier*-də mətnin həcmindən asılı olaraq məqalələrin redaktə işlərinin qiyməti 100-500 dollar arasında dəyişir [10]. Təqdim olunan məqalələrin bir çoxu dil və üslub tələblərinə cavab vermədiyinə görə ekspertizaya təqdim edilmək üçün, ilk növbədə, onların üzərində ödənişli əsaslarla müvafiq redaktə işləri aparılır.

Apardığımız müqayisəli analizlər göstərir ki, biliklər iqtisadiyyatının xarakterik xüsusiyyətlərini, eyni zamanda, dil sənayesinə də aid etmək olar. Bütün qeyd edilənləri nəzərə alaraq, dil xidmətlərini biliklər iqtisadiyyatının bir seqmenti hesab etmək olar.

IV. DİL SƏNAYESİNİN ƏSAS SEQMENTLƏRİ

Dil sənayesi bir-biri ilə bu və ya digər dərəcədə bağlı olan müxtəlif intellektual xidmət sahələrini özündə birləşdirir. Bu xidmətlərin hər birinin spesifik xüsusiyyətləri olsa da, onları birləşdirən bir əsas ümumi cəhət var ki, bu da insan amilinin həlledici rola malik olmasıdır. Yəni bu sahələrin hər birində göstərilən xidmətlərin keyfiyyəti, ilk növbədə, hansısa dili mükəmməl bilən mütəxəssislərdən asılıdır [9].

Eyni zamanda, bu xidmət seqmentləri arasında qarşılıqlı əlaqə və asılılıq mövcuddur. Belə ki, biri digərinin

fəaliyyətini təmin edir, yaxud stimullaşdırır. Məsələn, dil sənayesinin təhsil seqmenti digər seqmentlər üçün kadr hazırlığını həyata keçirir. Təhsil seqmentinin keyfiyyəti isə dil sənayesi üzrə elmi-tədqiqatların səviyyəsindən asılıdır. Tərcümə fəaliyyəti isə elmi-tədqiqat və təhsil seqmentləri üçün zəruri kontentin əlyətərliliyini təmin edir.

Bütövlükdə, dil sənayesinin aşağıdakı seqmentlərini fərqləndirmək olar (Şəkil 4) [11-13]:

- elmi-tədqiqat - dil sənayesini elmi-nəzəri və metodoloji biliklərlə təmin edir;
- təhsil - dil sənayesi üçün insan resursları (pedaqoqlar, poliqlotlar, tərcüməçilər, proqramçılar və s.) hazırlanır;
- tərcümə fəaliyyəti - müxtəlif xarakterli (elmi, pedaqoji, bədii, hüquqi, texniki, iqtisadi və s.) mətnlərin yazılı, müxtəlif toplantılarda, görüşlərdə çıxışların sinxron tərcüməsi həyata keçirilir;
- linqvistik informatika – maşın tərcüməsi, kompüter linqvistikası, terminoloji bazaların yaradılması, bulud xidmətləri və s. sahələri əhatə edir;
- lokallaşdırma fəaliyyəti - məhsul və xidmətlərin çoxdillilə bazarada istifadə olunması üçün onların yerli tələblərə adaptasiyası həyata keçirilir, yəni müşayiətedici kontent (o cümlədən veb-saytlar) hədəf auditoriyasına uyğun tərcümə edilir;

- nəşriyyat fəaliyyəti – redaktə işləri (qrammatika, üslub, orfoqrafiya, terminlərin unifikasiyası, oxunaqlıq və s.) yerinə yetirilir;
- turizm – bələdçi-tərcüməçi və informasiya xidmətləri göstərilir;
- kino, televiziya, əyləncə sənayesi – kinofilmlərin, televiziya verilişlərinin, oyun proqramlarının, digər audio-video materialların tərcüməsi və səsləndirilməsi həyata keçirilir.

V. DİL SƏNAYESİNDƏ İKT-NİN TƏTBİQİNİN PERSPEKTİVLƏRİ

Məlum olduğu kimi, biliklər iqtisadiyyatının aparıcı sahələrindən biri məhz İKT sektorudur. İKT sektoru yüksək səviyyəli intellektual və innovativ biliklər tələb edən bir sahədir. Həmin sektor məhz bu cür biliklərə malik olan kadrların hesabına sürətlə inkişaf edir və iqtisadiyyatın ən mühüm istiqamətlərindən birinə çevrilir.

Bütün sahələrdə olduğu kimi, dil sənayesində də İKT-nin imkanlarından geniş istifadə edilir. Bu gün dünyada İKT-nin xüsusi sahəsi olan kompüter linqvistikası müvafiq elmi-tədqiqat mərkəzlərinin əsas fəaliyyət istiqamətlərindən biridir. Bu sahədə intensiv elmi tədqiqat fəaliyyətini stimullaşdıran əsas faktor məhz kompüter linqvistikasının biznes perspektivləridir. Kompüter linqvistikasının əsas məhsulları olan maşın tərcümə sistemlərinə dil xidmətləri bazarında böyük tələbat vardır.

Hətta dil xidmətləri üzrə ixtisaslaşan dünyanın bir sıra transmilli şirkətləri müvafiq proqram təminatlarının istehsalı və tətbiqi ilə məşğul olurlar. Bütövlükdə, kompüter linqvistikası dil sənayesinin tərkib hissəsi kimi güclü iqtisadi potensiala malikdir.

Statistikaya görə, dünyada İnternet istifadəçilərinin sayı artıq 5,4 milyard nəfərə yaxındır [14]. Telekommunikasiya infrastrukturunun getdikcə genişlənməsi, smartfonların və digər mobil qurğuların yayılması İnternet istifadəçilərinin sürətlə artmasını stimullaşdırır ki, bu da, öz növbəsində, maşın tərcüməsinə olan tələbatın artmasına gətirib çıxarır.

Hazırda dil sənayesinin ən gəlirli və ən sürətlə inkişaf edən seqmenti tərcümə xidmətləridir [9]. Tədqiqatlar göstərir ki, tərcümə xidmətlərinin çoxu kiçik firmalar və frilanserlər tərəfindən həyata keçirilir. Tərcümə xidmətlərinin yazılı tərcümə, şifahi tərcümə, maşın tərcüməsi, lokallaşdırma, dublyaj və s. kimi növləri mövcuddur. Bu xidmətlərin bir çoxu qabaqcıl linqvistik texnologiyalar və proqram təminatları vasitəsilə dəstəklənir.

Dünyada İnternet istifadəçilərinin əksəriyyəti qlobal şəbəkədə mətnləri yalnız öz doğma dillərində oxuyub anlaya bilirlər. Bu da dünyanın müxtəlif regionlarında dil baryerinin aradan qaldırılması üçün effektiv texnoloji imkanların yaradılması işini stimullaşdırır.

Microsoft Bing Translator və *Google Translate* kimi ödənişsiz tərcümə proqramlarının əlyətərliliyi bu sahədə

rəqabət mühitini formalaşdırır, daha keyfiyyətli kommersiya xarakterli proqramların işlənilməsini stimullaşdırır [9]. Bu sahədə əsas problem tərcümənin keyfiyyətinin effektiv qiymətləndirmə mexanizmlərinin olmamasıdır.

Bütövlükdə, maşın tərcüməsinin əsas üstünlükləri kimi aşağıdakıları göstərmək olar [15, 16]:

- maşın tərcüməsi daha sürətli, asan və qənaətcildir;
- müasir tərcümə texnologiyaları mətnləri minimal səhvlərlə çevirməyə imkan verir;
- proqnozlara görə, SaaS (proqram təminatı xidməti kimi) bulud xidmətlərindən istifadə maşın tərcüməsinə tələbatın artmasına, müvafiq bazarın inkişafına ciddi təkan verəcək;
- Genişzolaqlı İnternetin və smartfonların geniş yayılması da maşın tərcüməsinin bazar perspektivlərini artırır;
- Ödənişsiz maşın tərcümə xidmətləri müvafiq kommersiya şirkətləri üçün ciddi rəqabət mühiti yaradır.

Şirkətlər tərəfindən kontentin müxtəlif dillərə tərcümə edilməsinə olan tələbat müştərilər üçün istifadə təlimatlarının hazırlanması, marketinq və kommersiya kataloqlarının tərtib edilməsi, malların təqdimatı üçün press-revizlərin hazırlanması və veb-kontentin yaradılması zərurətindən irəli gəlir.

Hazırda maşın tərcüməsinin əsas tətbiq sahələri bunlardır: hərbi sənaye, avtomobil sənayesi, elektronika, İKT və tibb. Maşın tərcüməsində hərbi sənaye sahəsinin payı daha çoxdur – təxminən 33%-dir [17]. Bu daha çox hərbi sənayedə böyük həcmli kontentin dəqiq və sürətli tərcümə edilməsinə olan tələbatdan irəli gəlir.

Dil sənayesinin vacib istiqamətlərindən biri də maşın tərcüməsi üçün yaddaş bazasının, terminoloji bazanın yaradılması, kontentin intellektual analizinin aparılması, mətnlərin tanınması və s. kimi işlərdir.

VI. DİL SƏNAYESİNİN GƏLƏCƏK PERSPEKTİVLƏRİ

Qeyd etdiyimiz kimi, dil sənayesinin inkişafına əsas tələbatı ingilis dili yaradır [9]. Bu dilin beynəlxalq arenada siyasi, iqtisadi, elmi, təhsil və mədəni sahələrdə, eləcə də, şəxsi müstəvidə əsas ünsiyyət vasitəsi kimi statusu dil sənayesinin bazar imkanlarını və perspektivlərini müəyyən edən əsas faktordur. Ona görə də qlobal dil sənayesinin perspektivləri ingilis dilinin gələcək vəziyyətindən əhəmiyyətli dərəcədə asılıdır. Burada paradoksal hal ondan ibarətdir ki, dil sənayesi, əsasən, ingilis dilini bilməyən insanların, ingilis dilinin geniş yayılmadığı ölkələrin, regionların tələbatı hesabına fəaliyyət göstərir.

Eyni zamanda, dil xidmətləri hesabına dünyada ingilisdilli insanların sayı artır, ingilisdilli ölkələrin, regionların dairəsi genişlənir. Yəni dil sənayesinin fəaliyyəti öz bazar və müştəri dairəsinin məhdudlaşmasına xidmət edir. Qlobal mühitdə ingilis dilinin gələcəyi, inkişaf

perspektivləri ilə bağlı müxtəlif yanaşmalar mövcuddur [18, 19]. Bəzi yanaşmalara görə, yaxın illərdə bu dildə sərbəst danışanların sayı 3 milyarda çatacaq. Bütün fəaliyyət sahələrində ingilis dili hakim mövqeyə yüksələcək.

Digər yanaşmalarda isə, ingilis dilinin müxtəlif variantlarının mövcud olduğuna diqqət çəkilir [20, 21]. Hesab edilir ki, yaxın gələcəkdə bu variantlar arasında fərqlər daha da artacaq, əsas rəqabət isə Britaniya və Amerika variantları arasında gedəcək. ABŞ-ın dünyadakı hərbi-siyasi və iqtisadi-texnoloji liderliyi praktiki cəhətdən ikinci variantı daha perspektivli edir.

Daha bir tendensiya ondan ibarətdir ki, ABŞ və Böyük Britaniyada əhalinin sürətlə qocalması, işçi qüvvəsinə (o cümlədən intellektual sahələrdə) getdikcə artan tələbat fonunda yaxın gələcəkdə bu ölkələrə güclü miqrant axını hesabına ingilis dili əvvəlki mövqeyini itirərək ikinci dilə çevrilə bilər.

Artıq ingilis dilinin Hinglish (hindi+ingilis), Japlish (yapon+ingilis), Chinglish (çin+ingilis), Spanglish (ispan+ingilis) və s. kimi versiyaları meydana çıxıb. Bu isə o deməkdir ki, ingilis dilinin ayrı-ayrı variantları gələcəkdə müstəqil dillərə çevrilə bilər. Məsələn tarixi aspektdən yanaşanlar isə hesab edirlər ki, vaxtilə yunan, ərəb, rus, fransız və ispan dilləri dünyada lider mövqələrdə olduqları kimi, ingilis dili də yalnız sivilizasiyanın müasir mərhələsinin hakim dilidir. Gələcəkdə bu estafet Çin, yaxud yenidən ərəb dilinə verilə bilər.

ABŞ analitikləri hesab edir ki, ölkə vətəndaşlarının xarici dilləri öyrənmələri milli prioritetə çevrilməlidir [22]. Bu mövqə onunla əsaslandırılır ki, artıq 1975-ci ildən etibarən qlobal iqtisadiyyatda ingilisdilli dünyanın mövqələri zəifləməkdə davam edir və 2030-cu ildən Çinin iqtisadiyyatı ABŞ iqtisadiyyatından önə keçəcək. Həmçinin Latın Amerikasına (ispan və portuqal dilləri) və Cənubi Asiyaya (hindi və urdu dilləri) regionlarının iqtisadiyyatı da xeyli güclənəcək. Hesab olunur ki, ABŞ iqtisadiyyatının gələcək inkişafı daha çox ölkədə istehsal və xidmətlərin xarici istehlakçılara satılması imkanlarından asılı olacaq. Xarici bazarlarda uğur qazanmaq üçün isə müvafiq dilləri bilən mütəxəssislər indidən hazırlanmalıdır.

Hazırda dil xidmətləri göstərən şirkətlərin inkişaf konsepsiyaları məhz mövcud qlobal dil palitrasının xüsusiyyətlərinə, o cümlədən ingilis dilinin imkanlarına əsaslanır [9]. Yeni texnoloji platformaların, proqram təminatlarının hazırlanması və reallaşdırılmasında, kadr təminatının həyata keçirilməsində bu tendensiyalar nəzərə alınır. Gələcək perspektivdə dil sənayesinin daha çox tələbat duyulan dil segmenti də məhz qlobal mühitdə baş verəcək siyasi-iqtisadi proseslərdən asılı olacaq.

NƏTİCƏ

Apardığımız araşdırma göstərir ki, sürətlə qloballaşan müasir dünyada dil sənayesinin spesifik iqtisadi fəaliyyət sahəsi kimi rolu və əhəmiyyəti artmaqdadır. Maraqlıdır ki, müvafiq elmi yanaşmalarda,

adətən, qloballaşmanın əsas təkanverici qüvvəsi kimi İKT-nin sürətli inkişafı göstərilir. Burada dil faktoru, demək olar ki, nəzərə alınmır. Əslində isə, İKT qlobal informasiya və kommunikasiya mühiti üçün daha çox texnoloji infrastruktur yaradır. Əgər insanlar dil baryerinə görə ünsiyyət qura bilməsələr, informasiyadan, məqalədən, kitabdan istifadə edə bilməsələr, əcnəbi filmləri seyr edə bilməsələr İnternetin, mobil telefonların və s. texnoloji vasitələrin yaratdığı kommunikasiya mühitinin əhəmiyyəti olmazdı. Bu baxımdan, hesab etmək olar ki, informasiya və kommunikasiya mühitinin formalaşmasında dil faktoru həlledici əhəmiyyətə malikdir.

Doğrudur, indiyə kimi iqtisadiyyatda kommunikasiyaların rolu kifayət qədər araşdırılıb, lakin kommunikasiyanın effektivliyinin dil amilindən asılı olduğuna o qədər də diqqət yetirilməyib. Qlobal informasiya və kommunikasiya mühitinin formalaşması isə elm, təhsil, ticarət, turizm, KİV və s. fəaliyyət sahələri üçün yeni perspektivlər vəd edir. Dil sənayesinin inkişafını stimullaşdıran əsas amillərdən biri budur.

Bu onu göstərir ki, dil həm də mühüm iqtisadi inkişaf amilidir. Bir sıra iqtisadi fəaliyyət sahələrində uğur qazanmağın əsas vasitələrindən biri də dil imkanlarından səmərəli istifadə etmək bacarığıdır.

Dil xidmətlərinə olan yüksək tələbat həm də linqvistik informatikanın sürətli inkişafını stimullaşdırır. Bunun nəticəsidir ki, hazırda maşın tərcüməsi, terminoloji

informasiya sistemləri, xarici dil sahəsində öyrədici kompüter proqramları, dil sənayesinə xidmət edən bulud texnologiyaları sahəsində güclü rəqabət müşahidə olunur. Eyni zamanda, ənənəvi dil xidmətləri sektoru ilə texnoloji dil xidmətləri sektoru arasında da rəqabət artmaqdadır. Statistik analizlər göstərir ki, bu sahədə baş verən tendensiyalar ikincilərin xeyrinədir.

Burada paradoksal hal ondan ibarətdir ki, mobil sinxron tərcümə texnologiyalarının meydana gəlməsi və tədricən təkmilləşdirilməsi insanların xarici dil öyrənmək üçün motivasiyasını zəiflədir. Dil sənayesi spesifik intellektual fəaliyyət sahəsi kimi çıxış edir. Burada insan kapitalı və linqvistik informatika ən vacib resurslar hesab olunur.

Bütövlükdə, dil sənayesi öz mahiyyətinə görə biliklər iqtisadiyyatının xarakterinə uyğun gəlir. Ona görə də biliklər iqtisadiyyatının strukturu ilə bağlı elmi təsnifatlarda dil sənayesinə də yer ayrılması məqsədəuyğundur.

İSTİNADLAR

- [1] H.A. Cader, “The Evolution of the Knowledge Economy”, JRAP, 2008, No 38(2), pp. 117-129.
- [2] E.J.Stoilkova, S.Selimi, Z.B.Uraguchi, “Role of Knowledge Management in Knowledge Economies”, 31 October 2022, <https://www.helvetas.org>
- [3] M.G.Colombo, L. Grilli, L. Piscitello, “Science and Innovation Policy for the New KnowledgeEconomy”, Edward Elgar Publishing, 2011, 208 p.
- [4] V.Burduli, “Essence of Knowledge Economy and the Degree of Its Interoperability with Innovative Economy”, International Journal of

- New Economics and Social Sciences, June 2020, Vol.11(1), pp.61-82.
- [5] R.Zelazny, “Information society and knowledge economy - essence and key relationships”, Journal of Economics & Management, 2015, Vol.20(2), pp.5-22.
- [6] Sh. Hadad, “Knowledge Economy: Characteristics and Dimensions”, Management Dynamics in the Knowledge Economy, 2017, Vol.5, no.2, pp. 203-225.
- [7] R.M.Unger, “The Knowledge Economy: A Critique of the Dominant View”, American Affairs, Fall 2020, Volume IV, Number 3, pp. 48-76.
- [8] R.M.Unger, “The Knowledge Economy”, Verso Books, 2022, 297 p.
- [9] R.M.Alguliyev, R.Sh.Mahmudov, “Language industry: opportunities, perspectives and problems”, Problems of Information Society, 2018, Vol.1, pp.3-26.
- [10] Elsevier, Language Services, <http://webshop.elsevier.com/language-services>
- [11] The Globalization and Localization Association, <https://www.gala-global.org>
- [12] Lionbridge, <https://www.lionbridge.com/language-cloud>
- [13] TransPerfect, <https://www.transperfect.com>
- [14] Internet World Stats, <https://www.internetworldstats.com/stats.htm>
- [15] Ch. Sin-wai The Future of Translation Technology: Towards a World Without Babel, Taylor&Francis, 2016, 316 p.
- [16] D.Kenny, “Machine translation for everyone: Empowering users in the age of artificial intelligence”, Language Science Press, 2022, 210 p.
- [17] Grand View Research, Machine Translation Market Size & Share, MT Industry Report, 2022, <http://www.grandviewresearch.com/industry-analysis/machine-translation-market>
- [18] H.Rose, “The future of English in global higher education: Shifting trends from teaching English to teaching through English”, 2019, <http://web.aou.edu.lb/online-journals/calr-issue9>
- [19] G.Diamantis, I.Karras, V.Zorbas, “Prospects for Global English: Which languages may rival English as a world lingua franca in the 21st century?”, Cultural Diversity Equity and Inclusion Intercultural Education in 21st century and beyond, Ioannina, 29.06-03.07 2015.
- [20] E.W.Schneider, “Hybrid Englishes: An exploratory survey”, World Englishes, Vol.35, Is.3, p.339-354.
- [21] M.Elisa, “A corpus-based analysis of new English blends”, Lexis - Journal in English Lexicology, 2019, <https://journals.openedition.org/lexis/3660>
- [22] Kassteen J. Global Trends in Foreign Language Demand and Proficiency, <https://studenttravelplanningguide.com/global-trends-in-foreign-language-demand-and-proficiency>